

Demokrat Parti Döneminde Ağrı'da İdari Alanda Yapılan Düzenlemeler (1950-1960)

Regulations Made in Administrative Area in the Ağrı during the Democratic Party Era (1950-1960)

Fatih ÖZÇELİK¹

Bilal TUNÇ²

Geliş Tarihi: 03.10.2017 / Düzenleme Tarihi: 08.11.2017 / Kabul Tarihi: 09.11.2017

Özet

Türkiye'de 1950 ile 1960 arasındaki devreye Demokrat Parti dönemi denilmektedir ve bu dönemde ülke genelinde başta ekonomi, siyasi ve idari alanlarda olmak üzere birçok değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar içerisinde idari alanda yapılan düzenlemeler en başta gelmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızda Demokrat Parti döneminde Ağrı ilinde idari alandaki düzenlemeler teferruatlı bir biçimde ele alınmıştır.

Bu çalışmadaki temel amaç, Ağrı'da hem Tek Parti dönemi olarak niteleyebileceğimiz 1925-1946 yılları arası dönemde hem de Demokrat Parti döneminde idari alandaki düzenlemeleri göstererek aradaki farkları ve benzerlikleri ortaya çıkarmaktır. Yeni ilçe, nahiye, köy ve mahallelerin oluşturulması, bazı mahallelerin köy statüsüne getirilmesi ve nüfus değişimlerine bağlı bazı köylerin de mahalleye dönüştürülme gayretlerinden hareketle ciddi idari düzenlemelerin olduğu belgelerle kanıtlanmaktadır. Yeni ilçe, nahiye, köy ve mahallelerin oluşturulması, bazı mahallelerin köy statüsüne getirilmesi ve nüfus değişimlerine bağlı bazı köylerin de mahalleye dönüştürülme nedenleri belgeler ve kanunlar ışığında analiz edilmektedir.

Bilhassa 1958'den sonra Ağrı'da birçok yerleşim yerinin adının değiştirilmesi ve yerlerine yeni adların verilmesinin nedenleri ve bu süreçteki siyasi yaklaşımın arka planı tarihselle bilimsel bir çerçeve içerisinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda makale, başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Resmi gazete ve Türkiye İstatistik Kurumu verileri olmak üzere; araştırma ve inceleme eserlerden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Ağrı, İdari, İlçe, Köy, Mahalle.

Abstract

The period, which is between 1950 and 1960 in Turkey is called Democratic Party period and during this period many changes, which primarily in the economic, political and administrative spheres and edits were made throughout the country. The regulations that were made in the administrative area are among the most important ones. In this context, it has been handled administrative arrangements in the province of Agri during the Democratic Party era in this essay in an elaborate way.

The main purpose of this study, to reveal the differences and similarities both before the Democratic Party and during the Democratic Party era in Agri by showing the regulations in the administrative area. It is proved that there are serious administrative regulations across towns and villages in the mentioned period in Ağrı with this way. The creation of new districts, townships, villages and neighborhoods, were been bringing some neighborhoods to the village status depending on population changes and the reasons why some villagers are converted into neighborhoods are analyzed in the light of documents and laws.

The changing the name of many settlements in Ağrı and reasons for giving new names to places their especially after 1958 are handled in a historical and scientific framework. This work was created mainly archive records, Official Gazette and TSI data and by research and investigation works.

Key Words: Administrative, Agri, District, Neighborhood, Village.

¹ Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Tarih Bölümü. Düzce.

E-Posta: fatihozcelik@duzce.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Tarih Bölümü. Ağrı.

E-Posta: burakeylul2205@gmail.com

Giriş

23 Nisan 1920'de Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin açılması ile beraber dört aşamalı bir merkezi yönetim sistemi uygulamaya konulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu yönetim biçimlerinden olan ve mutasarrıflık düzeyinde olan alanlar vilâyet haline getirilmiştir (Şahin ve Demirağ, 2016:563-564). Böylece yeni yönetim biçimiyle beraber vilayetler kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler ise köylere ayrılmıştır. Bunun dışında TBMM'nin ilan edilmesini ardından uygulamaya konulan 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu ile de bu yeni uygulama resmi duruma getirilmiştir. 1921 Teşkilat-ı Esasiye'nin 10. Maddesinde bu durum şöyle izah edilir: "Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilayetlere, vilayetler kazalara münakasam olup kazalar da nahiyelerden tereküp eder" (1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.html>). Yukarıda ayrıntılı olarak ifade edildiği gibi, Anayasa'nın bu maddesiyle yeni idari yapıya hukuki bir zemin oluşturulmuştur. Bu dönemde toplam vilâyet sayısı 71'dir ve Bayazıt da Türkiye'nin ilk vilâyetlerinden birisidir (Kartal, 2010: 83).

29 Ekim 1923'te Türkiye'de yeni bir rejim ve yönetim biçimi olan Cumhuriyet'in ilanının hemen sonrasında 1921 Teşkilat-ı Esasiye lağvedilmiş ve yerine 20 Nisan 1924'te yeni bir Anayasa hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur (Önen ve Reyhan, 2009: 22). Söz konusu Anayasa ile birlikte vilâyetler ile kazaların adları değiştirilmiştir. Değişiklikler kapsamında vilâyetlere illere; kazalar da ilçelere dönüştürülmüştür. Burada dikkat çekmekte olan nokta ise ise, en küçük idari birimi olan köylerin adı değiştirilmeyerek aynı şekilde bırakılmasıdır. Bu durum 1924 Anayasa'nın 89, 90 ve 91. maddelerinde şu biçimde izah edilmektedir: "Madde 89- Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir. Madde 90- İllerle şehir, kasaba ve köyler tüzelkişilik sahibidirler. Madde 91- İllerin işleri, yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre idare olunur" (1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>; Kartal, 2010:83-84).

Günümüzde Ağrı ve Kars vilâyetleri de içinde bulunmak üzere büyükşehir yapısı dışındaki 51 vilâyette söz konusu dört aşama halindeki yönetim (merkezi) şekli sürdürülmekte olup; yalnızca 1921-1960 yılları arasında devam eden 40 yıllık süre zarfında şehir dışındaki alanları idare edilmesinde kullanılan ve bucak (nahiye) şeklinde adlandırılan yönetim biçimleri yasal varlığını devam ettirmekle birlikte 1970'ten itibaren de mülki idare amiri tayin edilmektedir. Mevcut durum, söz konusu yönetim yapılarının hem personel hem de idari alanda tamamen etkisiz hale gelmesine yol açmıştır. İlçelerde sadece tek bir bucak (Merkez Bucak) olabildiği gibi, Merkez Bucak haricinde bir ya da birden fazla bucak ta olabilir (Kocaman, 2014:280). Çalışma alanımız olan Ağrı'da 1960 yılı itibarıyla 7 ilçe bulunmakta olup; bu ilçelere bağlı toplam 12 adet bucak yer almaktadır (BİGM (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü), 1963: 31-35).

I. Ağrı'da Demokrat Parti Dönemindeki Önce İdari Alandaki Düzenlemeler

Ülkemizin doğusundaki sınır illerinden birisi olan Ağrı genel olarak dağlık araziye sahiptir. Çetin tabiat şartları, yeryüzü şekilleri ve iklimi;nüfus seyrekliğine ve ekonomik geriliğe sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gelişmeye başlayan Karaköse şehri, Cumhuriyet döneminde Ağrı adıyla il merkezi olacak ve Doğu Beyazıt sancağının yerini alacaktır (Kopar, 2009: 141). Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte illerin yapılarında ve sayılarında birçok defa değişiklikler ve düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Keskin, 2007: 119-174).Bu değişiklikler kapsamında, 20 Nisan 1924'te 85 Sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik yapılarak 1921 Anayasası ile mülhak ve müstakil livalara vilayet statüsü verildiğinden Cumhuriyet dönemine girerken Türkiye 74 vilayete ve 325 kazaya ayrılmıştır (Kartal, 2010:83).Bu idari düzenlemede Beyazıt'ın yüzölçümü 13.250 km²'dir (Köse, 2010: 192).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Bayezit (Ağrı) vilâyetinin idari yapısı ile günümüzün Ağrı vilâyetinin idari yapısında birtakım değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1981:375-376). Bu düzenlemelerden birisi 1927 yılında Bayazıt adının Ağrı'ya dönüştürülmesidir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi: BCA, Yer No: 54-33-16, Tarih: 04.05.1935). Aynı şekilde Bayazıt'ın merkezi de Karaköse'ye taşınmış ve Doğubeyazıt adıyla yeni bir ilçe kurulmuştur (BCA, Yer No: 54-33-16, Tarih: 04.05.1935). Bunun gibi Ağrı'ya bağlı geniş bir tarihe sahip Iğdır ve Tuzluca ilçeleri 1934 yılında Kars vilâyetine bağlanmış iken; Muş'a bağlı Malazgirt de Ağrı'ya bağlı bir kaza haline getirilmiştir (Aksoy ve Savaş, 2002: 6-7; BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934; Resmi Gazete, 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981).Malazgirt'in Ağrı'ya bağlanması ile nahiye sayısı da artmıştır. 31 Ocak 1936'da kurulan yeni nahiyenin adı Karahasan'dır (BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934). Bu dönemde yapılan idari düzenleme ile Ağrı'nın yüzölçümünde önemli bir değişiklik olmuştur. 1927 yılında 13.250 km² olan vilâyetin yüzölçümü son düzenlemelerle birlikte 11.269 km²'ye düşmüştür (BİGM, 1941: 9).

Iğdır'ın Kars'a bağlanmasıyla birlikte Doğubeyazıt'a bağlı çok sayıda yerleşim yeri Iğdır'a bağlanmıştır. Bu nedenle, 1935 yılında 67 köyü bulunan Merkez nahiyesinin yerleşim yeri 62'ye ve 33 köyü bulunan Musun'un da yerleşim yeri 16'ya düşmüştür. Bu düzenleme neticesi Merkez kazasından alınarak Iğdır'a dahil edilen yerleşim yerleri şunlardır: Akçukur, Dertenk, Gökçebulak, Karasüfla, Harmancık, İlanlı, Masakan, Surbanişüfla, Surbahaniüfla ve Tepegil. Musun'dan ise ayrılan ya da birleştirilen köyler şunlardır: Adakent, Alomillo, Alesurk, Aliçipı, Bezirhane, Bulakbaşı, Çalı, Elubeşk, Gökşügüzel, Gürgüre, Haçlı, Kanisur, Karaşeyh, Küştüyan, Kürüm, Sini, Şahkisik'tir. Bu arada daha önce Merkez ve Musun nahiyelerine bağlı olmayan yeni yerleşim birimlerinin de oluşturulduğu görülmektedir. Bunlar da aşağıda gösterilenlerdir: Kemercik, Yılanlı, Yukarısürbehan ve Şefkiabat'tır (BİGM, 1941, s.18-19).

Ağrı'da 1935 yılından sonra da idari alanda birtakım bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1954 yılına kadar Ağrı şu ilçelerden oluşmaktadır: Diyadin, Doğubeyazıt, Eleşkirt, Karaköse ve Malazgirt. 1936, 1954 ve 1958 yıllarında bu ilçelere iki ilçe daha katılmıştır. Bunlardan birisi Malazgirt'e bağlı Patnos nahiyesi 1936'da ilçe yapılmıştır (BCA, Yer No: 64.34.19, Tarih: 04.09.1936). İlçe olmasıyla birlikte Patnos'un nahiye statüsüne son verilmiştir (Resmi Gazete, 22 Şubat 1936, Sayı: 3239, s.6135).Bunun dışında Malazgirt ilçesi sadece iki yıl Ağrı'ya bağlı kalmıştır. 1934 yılından 1936 yılına kadar Ağrı ilçesi olan

Malazgirt, 4 Ocak 1936 yılında Türkiye genelinde yapılan idari düzenleme bağlamında Muş vilâyetine bağlanmıştır (Resmi Gazete, 4 Ocak 1936, Sayı: 3197, s.5900).

Patnos ilçesinin oluşturulmasıyla birlikte buraya Erciş, Ahlat ve Malazgirt kazalarından çok sayıda köy bağlanmıştır (Resmi Gazete, 7 Nisan 1936, Sayı: 3273, s.6292).

Tablo 1: Patnos'a Bağlanan Nahiye ve Köyler

Nahiye	Eski İlçe	Yeni İlçe	Köy Adı	Nahiye	Eski İlçe	Yeni İlçe	Köy Adı
Merkez	Malazgirt	Patnos	Pinaniç	Dedeli	Erciş	Patnos	Zomik
Merkez	Malazgirt	Patnos	Özdemir	Dedeli	Erciş	Patnos	Çakırbeş
Merkez	Malazgirt	Patnos	Babahan	Dedeli	Erciş	Patnos	Karisan
Merkez	Malazgirt	Patnos	Tepeli	Dedeli	Erciş	Patnos	Hisar
Merkez	Malazgirt	Patnos	Yukarıkamuşlu	Dedeli	Erciş	Patnos	Nenecanı
Merkez	Malazgirt	Patnos	Aşağı	Dedeli	Erciş	Patnos	Kamuşlan
Merkez	Malazgirt	Patnos	Küreklî	Dedeli	Erciş	Patnos	Kancıklı
Merkez	Malazgirt	Patnos	Güllüce	Dedeli	Erciş	Patnos	Şikeft
Merkez	Malazgirt	Patnos	Uzunca	Dedeli	Erciş	Patnos	Yukarıancini
Merkez	Malazgirt	Patnos	Sevendeli	Dedeli	Erciş	Patnos	Ortancini
Merkez	Malazgirt	Patnos	Davudök	Dedeli	Erciş	Patnos	Aşağıancini
Merkez	Malazgirt	Patnos	Hacılar	Dedeli	Erciş	Patnos	Derecik
Merkez	Malazgirt	Patnos	Kızılkaya	Dedeli	Erciş	Patnos	Pirömer
Merkez	Malazgirt	Patnos	Mollaibrahim	Dedeli	Erciş	Patnos	Kürdengaz
Merkez	Malazgirt	Patnos	Susuz	Dedeli	Erciş	Patnos	Koz
Merkez	Malazgirt	Patnos	Kubik	Dedeli	Erciş	Patnos	Küçkan
Merkez	Malazgirt	Patnos	Ziyaret	Dedeli	Erciş	Patnos	Korkira
Merkez	Malazgirt	Patnos	Kayince	Dedeli	Erciş	Patnos	Akçavıran
Merkez	Malazgirt	Patnos	Patnos	Dedeli	Erciş	Patnos	Sekü
Merkez	Malazgirt	Patnos	Çavuş	Dedeli	Erciş	Patnos	Birik
Merkez	Malazgirt	Patnos	Lisor	Dedeli	Erciş	Patnos	Kırakom
Merkez	Malazgirt	Patnos	Budak	Dedeli	Erciş	Patnos	Şeytanova
Merkez	Malazgirt	Patnos	Banzde	Dedeli	Erciş	Patnos	Çamurlu
Merkez	Malazgirt	Patnos	Aşur	Dedeli	Erciş	Patnos	Dambat
Merkez	Malazgirt	Patnos	Kızkapan	Dedeli	Erciş	Patnos	Mendolu
Merkez	Malazgirt	Patnos	Marmus	Dedeli	Erciş	Patnos	Hozalı
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Kishan	Dedeli	Erciş	Patnos	Dedeli
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Sultanmut	Dedeli	Erciş	Patnos	Harabederik
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Bostankaya	Dedeli	Erciş	Patnos	Kokin
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Kuşkaya	Dedeli	Erciş	Patnos	Hirindanis
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Köşk	Dedeli	Erciş	Patnos	Hasandolu
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Hoşhan	Dedeli	Erciş	Patnos	Budak
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Koro	Dedeli	Erciş	Patnos	Köm
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Harabekork	Dedeli	Erciş	Patnos	Çakçak
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Şirvanşeyh	Sarısü	Ahlat	Patnos	Aktepe
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Bunamış	Sarısü	Ahlat	Patnos	Karışeyh
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Harabeşehir	Sarısü	Ahlat	Patnos	Varende
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Harabesor	Sarısü	Ahlat	Patnos	Dizginkale
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Durnalılar	Sarısü	Ahlat	Patnos	Kucak
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Bayan	Sarısü	Ahlat	Patnos	Adalaabat
Sultanmut	Malazgirt	Patnos	Bostankaya	Sarısü	Ahlat	Patnos	Kegam
Sarısü	Ahlat	Patnos	Kazan	Sarısü	Ahlat	Patnos	Daşkın
Sarısü	Ahlat	Patnos	Ürküt	Sarısü	Ahlat	Patnos	Köseler
Sarısü	Ahlat	Patnos	Bilekürtikan	Sarısü	Ahlat	Patnos	Mendesor
Sarısü	Ahlat	Patnos	Karavit	Sarısü	Ahlat	Patnos	Abömer
Sarısü	Ahlat	Patnos	Karabulak	Sarısü	Ahlat	Patnos	Gençali
Sarısü	Ahlat	Patnos	Zilekli	Sarısü	Ahlat	Patnos	Azığah
Sarısü	Ahlat	Patnos	Mollafadılı	Sarısü	Ahlat	Patnos	Çaputlu
Sarısü	Ahlat	Patnos	Mecuyan	Sarısü	Ahlat	Patnos	Kolikler
Sarısü	Ahlat	Patnos	Hekesor	Sarısü	Ahlat	Patnos	Tazekent
Sarısü	Ahlat	Patnos	Gültepe	Sarısü	Ahlat	Patnos	Yekmal
Sarısü	Ahlat	Patnos	Karakilise	Sarısü	Ahlat	Patnos	Armutlu

Kaynak: Resmi Gazete, 7 Nisan 1936, Sayı: 3273, s.6292

Tablodaki verilerden de açık bir şekilde görülebileceği üzere; nahiyeden ilçeye dönmekle Patnos'un yüzölçümü ve yerleşim yerleri sayıca artmıştır. Bu bağlamda, 2885 Sayılı Kanun'la ilçe yapılan Patnos'a 3 nahiye ve 54 adet köy bağlanmıştır. Böylece Patnos, bu verilerle ve bu büyümeyle birlikte Ağrı vilâyetinin en büyük ilçelerinden birisi konumuna gelmiştir.

1937 yılında Erzurum'a bağlı Karayazı adıyla yeni bir kaza oluşturulmuştur. Bu yeni kazanın oluşumuyla birlikte Ağrı'ya bağlı bazı yerler Karayazı'ya bağlanmıştır. Tutak'a bağlı 3 ve Eleşkirt'e bağlı 2 yerleşim yeri adı geçen yeni ilçeye dâhil edilmiştir. Böylece, Tutak'a bağlı olan Espireş, Mevanlıkomu ve İsakomu ile Eleşkirt'e bağlı Avbeze, Cihanbeyiyle, Güzeldede, Mahmutkumu ve Delikliköyü yeni ilçenin yerleşim alanı olmuşlardır (BCA, Yer No: 490.1.0.0.12.62.1, Tarih: 23.12.1937; Resmi Gazete, 8 Şubat 1938, Sayı:3829, s.9354).

Yukarıdaki açıklamalardan görüldüğü üzere Demokrat Parti döneminden önce, Ağrı'da idari alanda birçok düzenleme ve değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeler doğrultusunda Eleşkirt ilçesine bağlı Yiğintepe, Mollaosman, Veretek ve Gevrigejo köyleri 19 Şubat 1947 tarihinde Ağrı ili Merkez İlçesine bağlanmıştır (BCA, Fon kodu, 30-11-1-0/189-4-4, Tarih, 19.02.1947 ;Resmi Gazete, 6 Mart 1947, Sayı: 6549, s. 11965). Aynı şekilde Eleşkirt ilçesine bağlı Amat, Keşiş ve Soğan köylerinin, Merkez bucağı sınırlarına dâhil edilmiştir (BCA, Yer No: 30-11-1-0/204-10-7, 09.04.1949). Bunun dışında, 17 Temmuz 1961 tarihinde Ağrı ili Merkez Eleşkirt bucağına bağlı Keçigüden köyü Ağrı ili Merkez bucağına bağlanmıştır (Resmi Gazete, 25 Temmuz 1961, Sayı: 10863, s. 4731).

Ağrı'da idari düzenlemeler arasındaki en önemli düzenlemelerden Ağrı ilinin ilçeleriyle 1960 yılında mahrumiyet bölgesi içine alınmasıdır. Buranın mahrumiyet sınırları içine alınmasıyla ilçelerde zorunlu hizmet süresi iki yıl olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 18 Mayıs 1961, Sayı: 10810, s. 4123). Ayrıca, mahrumiyet bölgesi dâhilindeki Eleşkirt ilçesi nakillerde Üçüncü Coğrafi Bölge olarak kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 18 Ocak 1963, Sayı: 11311, s. 9674). Bu tarihlerde idari alandaki bir diğer düzenleme de Eleşkirt ilçesi merkez bucağına bağlı Ahmetbey köyü Merkez ilçesine bağlanmasıdır (Resmi Gazete, 11 Nisan 1966, Sayı: 12271, s. 6).

II. Demokrat Parti Döneminde Ağrı'da Yeni İlçe, Nahiye (Bucak) ve Köylerin Kurulması

1940 Sayım sonuçlarına göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerin toplam nüfusu 3. 282.402'dir. Bu bölge illeri arasında Ağrı'nın nüfusu 121.477'dir. 1945 Sayım sonuçlarına göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerin toplam nüfusu 3.364.698'dir. Bu bölge illeri arasında Ağrı'nın nüfusu 133.504'dür. (Kopar, 2009). Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli kentlerinden birisi konumunda olan Ağrı'da nüfusun artmasına bağlı olarak yerleşim yerlerinin sayılarında da artış olmuş, bu da idari alanda yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda, Ağrı'da 1954 ve 1958 yıllarında iki ayrı ilçe oluşturulmuştur. Bunlardan ilki 4 Mart 1954 ve 6324 Sayılı Kanun ile Diyadin'e bağlı bir nahiye olan Taşlıçay ilçesinin kurulmasıdır. Taşlıçay'ın kurulmasıyla buraya bir nahiye ve 36 adet köy bağlanmıştır (Resmi Gazete, 10 Mart 1954, Sayı: 8654, s. 8532). Taşlıçay'a dâhil edilen yerleşim yerleri genel olarak Diyadin kazasına bağlıydı. Bu nedenle Diyadin'in da sınırlarında ciddi bir daralma olmuştur. Yeni kazaya eklenen köyler aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir:

Tablo 2: Taşlıçay'a Bağlanan Nahiye ve Köyler

Eski Nahiye	Eski İlçe	Yeni İlçe	Yeni Nahiye	Köy Adı
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Alakör (Alikör) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Alihido Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Araz (Aras) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Aşağıbotu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Aşağıdüzmeşdan Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Aşağıgeldüş Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Aşağıgüdeperi Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Azıkomu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Çarkıyan (Çarhıyan) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Gerişan (Gerişeran) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Göje (Köje) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Hocik (Hoçik) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Hilfo Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	İhtiyar Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Kobik (Kubik) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Körnavruz (Çölnavruz) Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Kumlubacak Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Kumluca Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Leşko Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Leşkokomu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Mardik Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Mollahüdeyda Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Şihbrahim Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Usıkomu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Üçkilise Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Yukarıbotu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Yukarıdüzmeşdan Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Yukarıgeldüş Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Yukarıgündeperi Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Yukarıtaşlıçay Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Boti Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Abdelik Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Balıksu Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Didem Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Gülesor Köyü
Aşağı Taşlıçay	Diyadin	Taşlıçay	Merkez	Mirzehan Köyü

Kaynak: Resmi Gazete, 10 Mart 1954, Sayı: 8654.

Tablodaki verilerden de açıkça görülebileceği üzere, önceleri Diyadin'e bağlı küçük bir nahiye olan Taşlıçay, 1 adet nahiye ve 35 adet yerleşim yeri (köy) ile büyük bir ilçe haline gelmiştir. Bu tabloda dikkat çeken bir özellik de, ilçeye bağlı köylerin

neredeyse tamamının isimleri Türkçe olmayıp, Kürtçe ya da Ermenicedir. Bu durum 1950'den itibaren değişmeye başlamış olup; yabancı olan isimlerin tamamı ulusalcılık düşüncesi bağlamında Türkçeleştirilmiştir.

Demokrat Parti dönemi olan 1950 ile 1960 arasındaki devrede idari alanda ciddi düzenlemelerin yapıldığı Ağrı'da Taşlıçay'ın ilçe yapılmasıyla, vilâyetin ilçe sayıları da artmıştır. 1954 yılına kadar Merkez, Diyadin, Doğubayazıt, Eleşkirt, Patnos ve Tutak olmak üzere 6 adet kaza olan Ağrı'da, yeni ilçenin teşekkülü ile birlikte ilçe sayısı 7 olmuş ve Ağrı'nın idari birim sayısı yeniden artmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi, 1936 yılına kadar İğdır, Tuzluca ve Malazgirt ilçeleri Ağrı'ya bağlıydı ve ilin ilçe sayısı da 8'di (BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934; Resmi Gazete, 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981).Ancak bu yıllarda idari alanda yapılan değişiklik ve düzenlemeler neticesinde Ağrı'nın ilçe sayıları İğdır, Tuzluca ve Malazgirt'in Ağrı'dan ayrılmasıyla 5'e düşmüştür (Resmi Gazete, 28 Şubat 1936, Sayı: 3244, s.6173).

1936 yılında Patnos ilçesinin oluşturulmasıyla ilçe sayısı 6'ya çıkan Ağrı'nın bu durumu 1954 yılına kadar devam etmiştir. Doğum oranının yüksek olması nedeniyle nüfus oranı sürekli artan vilâyetin yeni bir ilçeye ihtiyaç duyulmuş ve tabloda gösterildiği üzere Taşlıçay ilçesi tesis edilmiştir. Bu yeni ilçenin oluşumu, Ağrı'da ihtiyaçlara bağlı olarak yeni birimlerin oluşturulduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablodaki bilgilerden Taşlıçay'ın ilçe olmadan önce Diyadin'e bağlı bir yerleşim birimi olduğu anlaşılmaktadır. Nahiye statüsünde olan ve merkezi de Aşağı Taşlıçay olan mezkûr yerin ilçe olmasıyla Aşağı Taşlıçay'ın da statüsü değişmiş ve mezkûr yer, yeni ilçeye bağlı bir köy haline getirilmiştir. Taşlıçay'ın nahiye merkezi değiştirilmiş ve Merkez nahiye adıyla yeni bir nahiye ya da bucak tesis edilmiştir. Bu durum da ihtiyaçlar ve idari alandaki düzenlemeler doğrultusunda yerleşim yerlerinin statülerinde değişikliklerin yapıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Ağrı'da yeni bir ilçe kurulduktan sonra da idari alandaki düzenlemelere devam edilmiştir. Bunlardan birisi Ağrı ile Bitlis arasında yapılan sınır düzenlemesidir. Söz konusu düzenleme bağlamında Ağrı ili Patnos ilçesine bağlı Sarısu nahiyesi 27 Mayıs 1954'te Bitlis ili Adilcevaz ilçesine bağlanmıştır. Bu yolla Ağrı'nın sınırlarında yeniden bir daralma meydana gelmiştir (BCA, Yer No: 245.20.19, Tarih: 22.05.1954; Resmi Gazete, 19 Haziran 1954, Sayı: 8733, s. 9666). Bu örnekte gösterildiği üzere, 1950'li yıllarda Ağrı'da olduğu gibi birçok vilâyette sınır düzenlemeleri yapılmıştır. Bu da, dönem itibarıyla idarî alanda çok sayıda değişikliğin ve düzenlemelerin olduğunu ortaya çıkarması bakımından anlamlıdır.

Demokrat Parti döneminde idari yapıdaki yapılan en önemli düzenlemelerden birisi ülkede ciddi anlamda tapu ve kadastro alanındaki düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu dönemde tapu ve kadastro yapılmayan alanların tamamının tapulaması yapılmıştır. Bu kapsamda Ağrı'daki bütün alanların tapu ve kadastro işleri bitirilmiş ve Ağrı'nın gerçek haritası ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda, 1954 yılı içinde başta Tutak ilçesi olmak üzere belediye sınırları dışında kalan bütün nahiye ve köyler 5602 Sayılı Tapulama Kanuna göre tapu altına alınmıştır (Resmi Gazete, 9 Temmuz 1954, Sayı: 8750, s.9855).

Yukarıda ifade olunduğu gibi idari düzenlemeler bağlamında yerleşim yerlerinin statülerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Örneğin nahiye olan bir yerin ilçe ya da mahalle olan bir yer köy yapılması gibi. Bu kapsamda, 17 Temmuz 1954'te Patnos kazası Maimus köyüne bağlı Avagan Mahallesi, Avagan adında bağımsız bir köy haline getirilmiştir. Aynı şekilde Patnos kazası Merkez nahiyesine bağlı Halife köyü, Biçare Muhtarlığına bağlanmıştır (Resmi Gazete, 14 Temmuz 1954, Sayı: 8754, s.9886). Bu da mezkûr mahalle ya da köyde nüfusun değişimlerine bağlı olarak idari değişikliğin zorunlu hale geldiğini göstermektedir.

31 Mayıs 1955'te Diyadin kazasına bağlı iken 6324 Sayılı Kanun ile kaza haline getirilen eski Taşlıçay nahiyesinden Merkez kazasına bağlanan ve merkezi Ziro köyü olmak üzere Murat adında yeni bir nahiye oluşturulmuştur. Bu nahiyeye toplamda 23 adet yerleşim yeri bağlanmıştır. Bu kapsamda, Murat nahiyesine bağlanan köyler şunlardır: Ziro (Nahiye Merkezi), Abuzer, Birikan, Gerger, Harabağöl, Hıdır, Kalender, Kanisor, Kavak, Kazh, Kazer, Koto, Mengeser, Mezrea, Pohan, Sofyan, Yukarı Küpkıran, Aşağı Ağadeve, Bezirhane, Grekol, Hanereşk, Koroadaman ve Uzunveli (Resmi Gazete, 15 Haziran 1955, Sayı:9029, s.12134). Taşlıçay ilçesiyle Murat nahiyesinin tesis edilmesi, Diyadin'in sınırlarının ciddi bir oranda küçülmesine ortam hazırlamıştır.

Ağrı'da 1955 yılı haziran ayı içerisinde idari alanda yapılan düzenlemelerden birisi, Merkez kazası Hamur nahiyesi sınırları dâhilinde olan Komikaso köyüne bağlı Aptıçıkmaç ve Zozan mahallerinin birleştirilerek Aptıçıkmaç adında yeni bir köyün oluşturulmasıdır. Bir diğeri de Diyadin ilçesi merkez nahiyesine bağlı Delihasan Mahallesi Delihasan adıyla bağımsız bir köy haline getirilmiştir. Aynı şekilde Tutak ilçesi Merkez nahiyesi Geri köyüne bağlı Osmankumu Mahallesi bu köyün idari sınırlarından alınarak aynı nahiyenin Palandöken köyüne bağlanmıştır (Resmi Gazete, 21 Haziran 1955, Sayı: 9034, s.12186-12188).

Ağrı ili Türkiye'nin İran sınırında olduğu için idari alanda düzenleme yapıldığı zaman, vilâyetin bu durumu da göz önüne alınmaktadır. Buna göre, 1 Eylül 1955'te Siirt, Hakkari ve Van'la birlikte Ağrı vilâyetlerinin doğu ve batı sınırlarına 10 kilometrelik alan dahil edilmiştir. Bu sınırların düzenlemesinden ise adı geçen vilâyetlerin valileri görevlendirilmiştir (Resmi Gazete, 4 Kasım 1955, Sayı: 9146, s.12978). Bu da, idari düzenlemelerin sadece iç alanda değil; dış alanlarda da yapıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Yukarıda ifade olunduğu üzere Demokrat Parti döneminde Türkiye genelinde idari alanda birçok düzenleme vardır. Bu düzenlemelerin başında köylere bağlı çok sayıda mahallenin bağımsız bir köy haline getirilmesi ya da nüfusu değişimlerine bağlı olarak çok sayıda köyün birleştirilmesidir. Bu bağlamda, Ağrı vilâyeti Merkez kazası Mollaosmankomu köyüne bağlı Mamik ve Aşağıveretek mahalleleri birleştirilerek Aşağıveretek adıyla bağımsız bir köy haline getirilmiştir. Aynı şekilde Merkez kazası Mollaosman köyüne bağlı Şabo Mahallesi de tek başına ayrı bir köy haline getirilmiş ve mezkûr her iki köye muhtarlık tahsis edilmiştir (Resmi Gazete, 13 Ocak 1956, Sayı: 9206, s.13366).

27 Mayıs 1954'te Bitlis ili Adilcevaz ilçesine bağlanmış olan Sarısu nahiyesi, 27 Şubat 1956'da yeniden Ağrı ili Patnos ilçesine bağlanmıştır. Adı geçen nahiyenin Patnos kazasının sınırları içerisine alınmasıyla buraya 23 adet yerleşim yeri de

dâhil edilmiştir (BCA, Yer No: 256.13.6, Tarih: 27.02.1956). Böylece Ağrı'nın idari sınırları yeniden genişlemiştir. Bu da, iller arasında sürekli sınır düzenlemelerinin yapıldığını göstermektedir.

Yukarıda ifade olduğu üzere, Van gibi Ağrı vilâyetinin de İran ile sınırı bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye ile İran arasında idari bağlamda sınır alanında çeşitli düzenlemeler olduğu zaman, söz konusu her iki vilâyetin konumları dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, 13 Temmuz 1956'da Ağrı'nın İran ile olan hududundan 10 kilometrelik saha içindeki mükellefiyet, zorunlu ihtiyaçlardan ötürü 50 kilometrelik sahaya dâhil edilmiştir. Böylece, Ağrı'nın idari sınırlarında görece bir artış olmuştur (Resmi Gazete, 13 Temmuz 1956, Sayı: 9357, s.15090). Bu durum, iki ülke arasında sınır olan vilayetlerin idari hudutlarında ihtiyaç ve durumlara bağlı olarak değişikliklerin olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

1950'li yıllarda idari düzenlemeler kapsamında yapılan en önemli çalışmalardan birisi vilâyetler arasında sınır düzenlemelerinin sürekli biçimde yapılmasıdır. Özellikle komşu iller arasında bu çalışmalar sürekli olmaktadır. Bu bağlamda, 11 Kasım 1956'da Ağrı iline bağlı Budak, Hırındanis, Kökin ve Hasan köyleri ile Van vilâyeti hudutları dâhilinde olan Gökoğlan, Aşağı Hirişo ve Yukarı Hirişo köyleri arasında sınır değişiklikleri yapılmış bu köyler arasındaki hudutlar yeniden belirlenmiştir (BCA, Yer No: 262.46.13, Tarih: 09.11.1956). Böylece iki vilâyet arasındaki hudutların sınırları yeniden düzenlenmiştir.

Mezkûr düzenleme kapsamında, Ağrı ile Van arasındaki sınır değişiklikleri şu şekilde yapılmıştır: Budak, Hasandolu - Hırındanis köyleri ile Aşağı ve Yukarı Hirişo köyleri sınırı Certepesinin en yüksek noktasından Taşlı Tümseğin en yüksek noktasına, buradan Devlet şosesi üzerinde ve Cer tepesinin şimalinde bulunan Şevkibey köprüsüne, bu köprüden itibaren Çirik deresine Mehmet Başkaya'nın çayırından geçen dereye, bu dereyi takiben aynı derenin büyük baraj deresini takiben Kartaltesinin en yüksek noktasına uzaman hat olarak değiştirilmiştir. İkinci ise Kökin - Gökoğlan köyleri sınırı, Sarısu Nahiyesi yolunun Şorbulak'tan itibaren Kökin köyünün doğusundaki Değirmen tepesinin burmu hizasına kadar olan kısmının ve bu noktadan itibaren hattı balayı takip eden hat olarak belirtilmiştir (BCA, Yer No: 262.46.13, Tarih: 09.11.1956; Resmi Gazete, 3 Ocak 1959, Sayı: 9499, s.16106).

20 Eylül 1956'da Merkez kazası Hamur nahiyesi Pirzeynel köyüne bağlı olan Avtünneyiatmanıkı Mahallesi bu köyün hudutlarından alınarak, aynı nahiyenin bir diğer yerleşim alanı olan Gültepe köyü sınırları içerisine dâhil edilmiştir. Aynı şekilde Diyadin kazası Taşkesen köyüne bağlı olan Giridim Mahallesi, Giridim adıyla bağımsız bir köy haline bağlanmış ve buraya bir adet bağımsız muhtarlık tahsis edilmiştir (Resmi Gazete, 23 Şubat 1957, Sayı: 9543, s.16482). Bu durum, mezkûr köyde nüfusun artmasına bağlı olarak idari alanda düzenlemenin zorunlu hale gelmiş olduğu şeklinde analiz edilmektedir.

30 Haziran 1957'de Ağrı'da bir ilçe daha oluşturulmuştur. Yeni ilçe Merkez kazasına bağlı olan Hamur nahiyesidir. İlçe tesis edildikten sonra Hamur'a 1 adet Merkez Nahiyesi bağlanmış ve bu nahie sınırlarına da toplamda 45 adet yerleşim yeri verilmiştir. Hamur ilçesinin oluşturulmasıyla birlikte Ağrı vilâyetinin ilçe sayısı da 8'e çıkmıştır. Yeni kazaya eklenen köyler aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir (Resmi Gazete, 27 Haziran 1957, Sayı: 9644, s.17444; Resmi Gazete, 20 Temmuz 1957, Sayı: 9667, s.17619).

Tablo 3: Hamur'a Bağlanan Nahie ve Köyler

Eski Nahie	Eski İlçe	Yeni İlçe	Yeni Nahie	Köy Adı
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Abdiköy
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Abdîçikmaz Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Abtünneiadamın Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Aşağıhano Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Aşağıkölü Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Aşağımandalık Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Aşağımestekan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Aşağırevuci Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Budikan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Burcummansur Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Civrik Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Danakıran Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Gelutan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Gevirgevrik Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Gültepe Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Haçlı Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Hıdırhodik Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Hinzıran Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Hilikan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	İşiköy
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Kamışlı Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Karapıra Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Karaseyitali Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Keçelan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Komikkaso Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Korkoanet Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Köşkköy
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Malhas
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Milikan
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Seyithanbey Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şirvo Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Süleymankümbet Köyü

Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şeyhidan Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şeyhtevekkül Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şeynük Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şoşık Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Şolviran Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Yukarıağadere Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Yukarıkoli Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Yukarımandalı Köyü
Hamur	Merkez	Hamur	Merkez	Yukarırevucel Köyü

Kaynak: Resmi Gazete, 27 Haziran 1957, Sayı: 9644

Hamur kazası oluşturulduktan sonra, 19 Haziran 1958 tarihinde Hamur ile diğer kazalar arasında idari alan bakımından sınır düzenlemeleri de yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi, Hamur kazası Merkez nahiyesine bağlı yerleşim alanlarından birisi olan Şeytanabat, Tutak ilçesi Merkez nahiyesine bağlanmıştır. Böylece, Şeytanabat Tutak ilçesine bağlı bir köy durumuna gelmiştir (BCA, Yer No: 270.18.16, Tarih: 19.06.1958).

1958 yılında Eleşkirt kazasına bağlı Tahir adında yeni bir nahiyenin kurulmuştur. Daha önceleri sadece Merkez nahiyesine sahip Eleşkirt'in nahiye sayısı Tahir'in tesis edilmesiyle birlikte 2'ye çıkmıştır. Mezkûr nahiyeye toplamda 8 adet köy bağlanmıştır. Tahir nahiyesine bağlanan köyler şunlardır: Tahir, Karpolo, Hayrangöl, Koskan, Sarı, Aşağıcihanbey, Bölükbaşı, Halyazılıcikan (Resmi Gazete, 19 Ağustos 1958, Sayı: 9777, s.19956).1957 yılında Hamur ilçesinin oluşturulması ve 1958'de de Tahir nahiyesinin tesis edilmesi, Ağrı vilâyetinde ciddi anlamda düzenlemelerin yapıldığını ortaya çıkarmaktadır.

17 Aralık 1958'de Patnos'ta bulunan 3 yerleşim yerinin idari statüleri değiştirilmiştir. Daha önceleri bir köye bağlı mahalle statüsünde olan bu yerler, yeni düzenleme ile bağımsız bir köy durumuna getirilmişlerdir. Bu bağlamda Patnos kazası Sarısu nahiyesinin Kaçam köyüne bağlı Yukarıaşran Mahallesi, Dedeli nahiyesi Yukarıancini köyüne bağlı Serdegül Mahallesi ve yine Dedeli nahiyesi Dedeli köyüne bağlı Çakçak mahallesi bağımsız bir köy yapılmışlardır (Resmi Gazete, 7 Şubat 1959, Sayı:10129, s. 20952).Söz konusu düzenleme, Patnos kazasında önemli nüfus hareketlerinin olduğunu ve bunun sonucu bazı yerleşim yerlerinin statülerinin de değiştirilmesinin zorunlu hale geldiği biçiminde değerlendirilmektedir.

1959 yılında Hamur kazasının idari yapısı ile alakalı ciddi düzenlemeler yapılmıştır. Hamur'un özellikle nahiyesinin yapısı düzeltilmiştir. Önceleri Merkez kazaya bağlı bir nahiye olan Hamur'un eski statüsü ve durumu, yeni düzenleme ile değiştirilmiş ve eski nahiyenin bütün yerleşim yerleri yeni kazanın idari birimlerine dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda, Ağrı vilâyetinin merkez kazasına bağlı iken 7033 Sayılı Kanun ile kaza haline getirilen eski Hamur nahiyesi uhdesinde yer alan kadronun tamamı yeni kazanın uhdesine verilmiştir (Resmi Gazete, 4 Temmuz 1959, Sayı: 10244, s.22040). Aynı şekilde yapılan idari düzenlemeler kapsamında, Hamur kazasının Merkez nahiyesine bağlı olan Gevirgevrik köyü, Merkez kazasının Merkez nahiyesine dâhil edilmiştir (Resmi Gazete, 8 Şubat 1960, Sayı: 10426, s.577).

III. Demokrat Parti Döneminde Ağrı'da İsmi Değiştirilen Köyler

Cumhuriyet'in ilanından Türkiye'de idari alanda yapılan değişiklik ve düzenlemeler bağlı olarak yeni kazalar, nahiyeler ve köyler kuruldu. Özellikle Demokrat Parti dönemi olan 1955-1960 arası devrede Dâhiliye Vekâlet'inin 25 Haziran 1958 tarihli 22105-7304 sayılı genelgesi ile isim değişiklikleri yapılarak birçok köye yeni Türkçe isimler verildi ((Tunçel, 2000: 27). Bu bağlamda, Ağrı'da 1958 yılından başlamak üzere yaklaşık olarak 374 köyün adı değiştirilmiştir. Bu düzenlemelerde temel olarak ulusalcılık düşüncesi doğrultusunda hareket edilmiştir (Tunçel, 2000: 27).

Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı'da da isim değişiklikleri yapılırken bazı özellikler dikkate alınmıştır. Bunlardan biri, bazı isim değişiklikleri hali hazırda yazı diline dönüştürmek için sadece birkaç harf değişikliği yapılmıştır. Örneğin Zeyt ile Zado köyleri. Değişim sonucunda Zado, Güvenli köyü ve Zeyt de Aşağı Pamuktaş köyüne dönüştürülmüştür. Bunun gibi, içinde şıh kelimesi geçen köyler de şeyh olarak değiştirilmiştir (BİGM, 1960: 15-22; BİGM, 1968: 36).

Yerleşim yerlerinin isimleri değiştirilirken içinde kızıl, çan ya da kilise geçen köylerin ya da mahallelerin isimleri değiştirilmiştir. Bunlardan Kızıldize köyünün ismi Ortadirek ve Kızılzıyaret ismi Tanyolu olarak yeniden düzenlenmiştir. Ağrı köylerinden bir diğeri olan Haçlı köylerinden her ikisinin isimleri, Goncalı Alakoyun olarak değiştirilmiştir. Son olarak da Sarısu bucağına bağlı olan Karakilise köyünün isminin Bağbaşı köyü olması kararlaştırılmıştır (BİGM, 1956: 15-22; BİGM, 1965: 35-41).

Köy isimleri değiştirilirken dikkat edilen konulardan birisi de içinde ağıl, kom, oba, mezra, çiftlik geçen köylerin ya da mahallelerin tamamının isimlerinin değiştirilmesidir ((Tunçel, 2000: 27). Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse, Mezreaa köyü Otlubayır; Korankomuk köyü Göğebakan köyü, Komikork köyü Topçatan köyü; Melkankomu köyü, Yanoba köyü; Davutkomu köyü, Çobanköyü ve Mezrea köyü de Ozanpınar köyü olarak değiştirilmiştir (BİGM, 1956: 15-22; BİGM, 1965: 35-44).

Değiştirilen köy adları içerisinde diğer bir bölümü de Türkçe olmadığı için değiştirilen isimler oluşturmaktadır. Anadolu'da Arapça, Farsça, Kürtçe, Lazca, Rumca, Ermenice, Gürcüce, Çerkesce vb. gibi dillerde adlandırılan pek çok köyün ve yer adının olması normaldir. Türkçe bir anlam ifade etmeyen köy adları ile Arapça yahut Farsça kökü, eki olan isimler de değiştirilmiş, bunlara yeni adlar verilmiştir. Ancak bu değiştirme işlemlerinde de her zaman isabetli olduğunu söylemek zordur, çünkü bazı hatalar yapılmıştır. İsim değiştirme çalışmaları sırasında eski adı anımsatacak yenileştirmeler ile değiştirilecek ismin Türkçe anlamlarının verilmemesine dikkat edilmesi prensip olarak belirlenmiş olmasına rağmen (İçişleri Bakanlığı 1963) bazı isim değiştirmelerde buna her zaman ve her yerde uyulmadığı dikkati çekmektedir (Tunçel, 2000: 28).

Bu bağlamda, Ağrı'da yerleşim yerlerinin çoğunun isimleri Kürtçe ve Ermenice olduğu için burada köy isimlerinde büyük değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler aşağıda tablo halinde verilecektir. Ancak burada da birkaç örnek olarak şu köy isimleri verilebilir: Kasor (Arakonak), Yekmal (Çukurçayır), İranos (Ozanlar), Gevrigesj (Sarıtaş), Mirangi (Yurtpınar), Kanusturi (Balkaynak), Kanisor (Beşiktepe), Mengeser (Yazılı), Kürdi (Altinkilit), Zifker (Batıbeyli), Kürdikan (Boyalan), Mirzegan (Satıcılar), Gelesork (Ayrancı), Milan (Alkuşak), Aykon (Düzağıl), Gapır (Gözüaydın), Ruton (İndere) (BİGM, 1956: 15-22; BİGM, 1965: 35-44).

Ağrı'da çok sayıda köy ve mahallelerde isim değişikliklerinin olduğunu göstermek için tablolardan istifade edilecektir. Bu yapılırken de; her bir ilçe için ayrı ayrı tablo kullanılmıştır.

Tablo 4: Ağrı İli Merkez İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

1955 yılından başlamak üzere; Ağrı vilâyetinde birçok yerleşim yerinin ismi değiştirilmiştir. 1958 yılı itibarıyla Merkez, Diyadin, Doğubeyazıt, Eleşkirt, Hamur, Patnos, Taşlıçay ve Tutak olmak üzere 8 kazası olan Ağrı'da toplamda 354 köyün adı değiştirilmiştir. Bu değişiklikler yapılırken; kazalara bağlı nahiyeler temel alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler	
Merkez Bucığı	1-Hacıhano	2-Keşişeleşkirt	1-Ağılbaşı 2-Akbulgur	
	3-Kasor	4-Keşiğüden	3-Arakonak 4-Aslangazi	
	5-Aşağıveretek	6-Aşağıdarabi	5-Aşağısakılca 6-Aşağıyıldüzü	
	7-Keşiş	8-Kanisipi	7-Baloluk 8-Beşbulak	
	9-Eleksan	10-Çukurçayır	9-Çukuralan 10-Çukurbayır	
	11-Zado	12-Navik	11-Eğribelen 12-Eliaçık	
	13-Gevirgevrik	14-Şabo	13-Eskiharman 14-Güvenli	
	15-Feran	16-Aliarap	15-Karaboğa 16-Kavacık	
	17-Bavinan	18-Çimikan	17-Konuktepe 18-Kumlugeçit	
	19-İrasos	20-Gevrigejo	19-Ozanlar 20-Sarıtaş	
	21-Soğaneleşkirt	22-Demishan	21-Soğan 22-Suçatağı	
	23-Hamzikan	24-Çimikanileşkirt	23-Tellisirt 24-Taşteke	
	25-Amat	26-Dambat	25-Tezeren 26-Yolluyazı	
	27-Boşık	28-Veretek	27-Yollugüzel 28-Yukansakılca	
29-Darabi	30-Mirangi	29-Yukarıyıldüzü 30-Yurtpınar		
Cumaçay Bucığı	1-Çemişeto	2-Gezgez	1-Cumaçay 2-Akdana	
	3-Dodo	4-Zeyt	3-Aşağıpamutaş 4-Aşağıkent	
	5-Kanusturi	6-Şeko	5-Balkaynak 6-Başçavuş	
	7-Alimillo	8-Sirdo	7-Dönerdere 8-Gümüşyazı	
	9-Kari	10-Gevrigevik	9-Hanova 10-Kocataş	
	11-Gündük	12-Hacıdede	11-Koçbaşı 12-Kovancık	
	13-Ortatahta	14-Karanebi	13-Ortakent 14-Özveren	
	15-Abuzeyit	16-Aşma	15-Pamuktaş 16-Sarıharman	
	17-Kıskanç	18-Curuh	17-Taypınar 18-Uçankaya	
	Murat Bucığı	1-Ziro	2-Kazer	1-Murat 2-Balıbostan
		3-Kanisor	4-Hanereşk	3-Beşiktepe 4-Boztepe
		5-Sofyan	6-Girekol	5-Çakırova 6-Doğutepe
		7-Harabegöl	8-Korkoadaman	7-Güneysu 8-Oğlaklı
		9-Koto	10-Mezrea	9-Ortayokuş 10-Otlubayır
11-Birikan		12-Pohan	11-Özbaşı 12-Sarıdoğan	
13-Abuzer		14-Mengeser	13-Yalnızkonak 14-Yazılı	
				1-Aşağıdeve 2-Bezirhane 3-Hıdır 4-Kalender 5-Kavak 6-Kazlı 7-Uzunveli 8-Yukarıküpüran

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

Yukarıdaki tablodan da açık bir şekilde görülebileceği üzere, Merkez kazada Merkez, Cumaçay ve Murat olmak üzere 3 bucak bulunmaktadır. Bunlardan Merkez bucağında 43 adet yerleşim yeri bulunmaktadır ve söz konusu yerleşim yerlerinin 32 tanesinin adları değiştirilmiş olup; sadece 11 adet yerleşim yerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Merkez kazasının bir diğer bucağı olan ve toplamda 23 adet köyü bulunan Cumaçay'da 15 adet köyün adı tamamen değiştirilmişken; sadece 8 adet köy ismi sabit kalabilmiştir. Bunun Murat kazasına bağlı köylerin de büyük bölümü yeniden adlandırılmış ve yeni bu köylere yeni isimler takılmıştır. Bu bağlamda, 25 adet köyü olan mezkûr kazada 8 köy dışında diğer bütün köylerin isimleri değiştirilmiştir.

yerlerinden 47 tanesinin ismi değiştirilmiş olup; 22'sinin de ismi aynı kalmıştır. Bu da, Doğubeyazıt'ın Merkez nahiyesinde idari düzenlemeler kapsamında büyük isim değişikliklerinin varlığını işaret etmektedir.

Doğubeyazıt'ın bir diğer bucağı olan Sarıçem hem alan hem de yerleşim yeri bakımından Merkez nahiyesine göre çok daha küçüktür. Durum böyle olunca, burada köylerin isimlerinde de önemli bir değişiklik olmamıştır. Buna göre, 17 adet yerleşim alanı bulunan Sarıçem'de 8 adet köyün ismi değiştirilmişken; 8'inin ismi sabit kalarak herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmamıştır.

Tablo 7: Eleşkirt İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler	
Merkez Bucacı	1-Avharik	2-Alkuşak	1-Akyumak 2-Milan	
	3-Bedir	4-Şevik	3-Aydoğdu 4-Çatalpınar	
	5-Galyan	6-Davutkomu	5-Çetinsu 6-Çobanbeyi	
	7-Çali	8-Şamyan	7-Danatepe 8-Değirmenoluğu	
	9-Avharik	10-Milan	9-Akyumak 10-Alkuşak	
	11-Türkali	12-Hamzikan	11-Dikendere 12-Düzyayla	
	13-Tavo	14-Haçlı	13-Ergözü 14-Goncalı	
	15-Gapır	16-Eleşkirtçilikan	15-Gözüaydan 16-Güvençe	
	17-Azrail	18-Gevirgevrik	17-Güvendik 18-Hasanpınarı	
	19-Memiton	20-Ruton	19-İkizgeçe 20-İndere	
	21-Yukarıbavini	22-Çerkez	21-Kanatgeren 22-Kayayolu	
	23-Esatkomu	24-Şahnezar	23-Kokulupınar 24-Köleköy	
	25-Garisyen	26-Bekokomu	25-Oklavallı 26-Övündük	
	27-Remezhan	28-Mollazade	27-Ramazan 28-Salkımlı	
	29-Musuri	30-Kopal	29-Sadıklı 30-Palakçayırı	
	31-Haşto	32-Remikan	31-Söbetaş 32-Süzgeçli	
	33-Bozmezcin	34-Hoşyan	33-Uludal 34-Uzunyazı	
	35-Kirikan	36-Mirangi	35-Yanıkdere 36-Yelkesen	
	37-Şadıyan	38-Gijiminikler	37-Yığıntaş 38-Yorgunsöğüt	
	39-Hanzır		39-Yücekapı	
				1-Abdiköy
				2-Ahmetbey
				3-Alağün
				4-Arifbey
				5-Aşağıkopuz
				6-Badılli
				7-Çatalipaşa
				8-Çatköseadağ
				9-Çürük
				10-Dalkılıç
				11-Dedemaksut
				12-Güneykaya
				13-Haydaroğlu
				14-İkizgöl
				15-Karacehennem
				16-Kayabey
				17-Köleköy
				18-Mollahüseyin
				19-Mollasüleyman
			20-Öztoprak	
			21-Pirabat	
			22-Şarıca	
			23-Şultanabat	
			24-Toprakkale	
			25-Yukarıkopuz	
Tahir Bucacı	1-PTT		1-Tahir	
	2-Karpola		2-Aydıntepe	
	3-Halyaşılkan		3-Değirmengeçidi	
			4-Karabacak	
			5-Şarıköy	

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

Yukarıdaki paragraftan açık bir şekilde görüldüğü gibi Eleşkirt kazasında iki bucak bulunmakta ve her iki bucağa bağlı yerleşim yerlerinde isim değişiklikleri olmuştur. Merkez ve Tahir bucaklarından en fazla isim değişikliği yapılan Merkez bucağıdır. 64 adet yerleşim yeri bulunan Merkez nahiyesinde 39 adet köyün adı tamamen değiştirilmişken; 25 adetinde ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Küçük nahiye olan Tahir'de çok az yerleşim yeri olduğundan burada fazla bir değişiklik yapılmamıştır. Toplamda 8 adet köyün sadece 3'nün adı yeniden düzenlenmiş; 5'nin ismi aynı kalmıştır. Bu da, Tahir'de idari alanda yapılan düzenlemeler kapsamında pek fazla bir değişikliğin yapılmadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 8:Hamur İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler
Merkez Bucacı	1-Hıdırdodik	2-Haçlı	1-Adımovca 2-Alakoyun
	3-Aşağıkoli	4-Aşağımestekün	3-Alakoyun 4-Aşağıderedibi
	5-Aşağımandalık	6-Aşağıhano	5-Aşağıgözlüce 6-Aşağıkarabal
	7-Aşağırevaco	8-Hilikan	7-Aşağıyenigün 8-Ayvacic
	9-Karapıra Pira	10-Keçelan	9-Baldere 10-Beklemez
	11-Aşurgevrik	12-Civrik	11-Çağlayan 12-Ekincik
	13-Pirizeynel	14-Sirvo	13-Esenören 14-Gümüüşkuşak
	15-Gelutan	16-Şeyhtevekkül	15-Kaçmaz 16-Kabdıldıağı
	17-Hınzıran	18-Korkoatmanik	17-Kandıldağı 18-Karadağı
	19-Şoşık	20-Pencerük	19-Karlıca 20-Kaynaklı
	21-Şehidan	22-İsi	21-Kılıç 22-Nallıkonak
	23-Abdüleiadamam	24-Paşvan	23-Özdirek 24-Sarıbuğday
	25-Kasakomu	26-Malhas	25-Soğanlıtepe 26-Tükenmez
	27-Överkan	28-Şolveren	27-Uğurtaş 28-Yakınca
	29-Şeynük	30-Bucumansur	29-Yapılı 30-Yoğunhisar
31-Yukarıkoli	32-Yukarımandalık	31-Yukarıaladağ 32-Yukarıgözlüce	
33-Yukarırevücü	34-Milikan	33-Yukarıgün 34-Yuvacic	

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

30 Haziran 1957'ye kadar Merkez ilçeye dâhil bir nahiye olan ve bu tarihten itibaren ilçe yapılan Hamur kazasında idari alanda birçok düzenleme yapılmıştır. Yeni ilçeye Merkez adında 45 yerleşim yeri olan bir nahiye bağlanmıştır. Hamur ilçesinin tesis edilmesiyle birlikte Ağrı'nın ilçe sayısı 8 olmuş ve Demokrat Parti döneminde Ağrı'da idari alanda yapılan en büyük düzenlemelerden birisidir (Resmi Gazete, 27 Haziran 1957, Sayı: 9644, s.17444; Resmi Gazete, 20 Temmuz 1957, Sayı: 9667, s.17619).

Ağrı'nın alan bakımından küçük olan ve tek bir nahiyeye sahip olan Hamur'da çok sayıda köyün ismi değiştirilmiş ve adı değiştirilen köylere yeni adlar verilmiştir. Eski adlarında çok sayıda Kürtçe ve Ermenice olduğu değerlendirilen isimlerin tamamına yakını değiştirilmiştir. Bu da, yerleşim yerlerine yeni isimler verilirken; ulusalcılık düşüncesinin dikkate alındığını göstermektedir. Ayrıca Hamur'a bağlı yerleşim yerlerinde çok sayıda Ermenice adların varlığı, burada önceki dönemlerde Ermeni nüfusunun varlığına işaret etmektedir.

Tablo 9:Patnos İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler	
Merkez Bucacı	1-Akçavıran	2-Gerisan	1-Akçavıran 2-Alatay	
	3-Bobyar	4-Aşağızomik	3-Andaçlı 4-Aşağıgöçmez	
	5-Mozalan	6-Grakom	5-Baltacık 6-Eskikonak	
	7-Kaynıca	8-Marmus	7-Karatoklu 8-Koçaklar	
	9-Aşur	10-Kücekan	9-Kurukaya 10-Sağrıca	
	11-Banzade	12-Biçare	11-Usluca 12-Uzungün	
	13-Yukarızomik	14-Kanısipi	13-Yukarıgöçmez 14-Yürekveren	
	15-Harabeköy	16-Avağan	15-Yüncüler 16-Zincirkale	
	Dedeli Bucacı	1-Akdilek	2-Gürgüre	1-Akdilek 2-Başarla
		3-Nenecani	4-Serdegül	3-Bozoğlak 4-Çimenli
		5-Kökcan	6-Gamişvan	5-Çukurbağ 6-Değirmendüzü
		7-Çakçak	8-Sekü	7-Gündüz 8-Karbasan
		9-Hırmıdanış	10-Ortaancini	9-Meydandağı 10-Ortadamlı
		11-Kürdengaz	12-Yukarıançini	11-Örendik 12-Yukarıdamlı
	Doğansu Bucacı	1-Sultanmurat	2-Pinaniş	1-Doğansu 2-Düzceli
3-Şirvanşah		4-Hoşhan	3-Oyacak 4-Üçöymak	
Sarısu Bucacı		1-Aktepe	2-Karakılıse	1-Akyemiş 2-Budak
	3-Mendesor	4-Arzigak	3-Kuşkaya 4-Kuşkaya	
	5-Kağan	6-Mecüyan	5-Özdemir 6-Özdemir	
	7-Akterişan	8-Karavit	7-Budak 8-Budak	
	9-Köllükler	10-Belekördikan	9-Armutlu 10-Köseler	
	11-Köşeler	12-Köşeler	11-Armutlu 12-Köseler	
	13-Köseler	14-Köseler	13-Armutlu 14-Köseler	
	15-Köseler	16-Köseler	15-Armutlu 16-Köseler	
	17-Köseler	18-Köseler	17-Armutlu 18-Köseler	
	19-Köseler	20-Köseler	19-Armutlu 20-Köseler	
21-Köseler	22-Köseler	21-Armutlu 22-Köseler		

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

Ağrı'nın en büyük ilçelerinden birisi olan Patnos'ta dört adet bucak vardır ve Patnos, bu yönüyle de vilâyetin en büyük kazası olma özelliğini taşımaktadır. Merkez, Dedeli, Doğansu ve Sarısu nahiyelerinde toplamda 77 adet yerleşim yeri vardır ve bunların çoğunun adı değiştirilmiştir. 77 köyün 40'nin adı değiştirilmiş ve 37'sinin adı yapılan düzenleme ile

kalmıştır. Yukarıdaki tablodan da net bir biçimde görüleceği üzere, 33 adet yerleşim yeri bulunan Merkez bucağında 15; 16 adet köyü mevcut Dedeli bucağında 5 adet; 9 tane yerleşim yeri olan Doğansu bucağında 5 ve son olarak 19 tane yerleşim yerine sahip Sarısu bucağında da 10 tanesinin ismi değiştirilmemiştir. Geri kalan köylerin ise idari yapı kapsamında adları değiştirilmiştir. Bu durum, Patnos ismi değiştirilen yerleşim yerinin çok sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 10: Taşlıçay İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler
Merkez Bucacı	1-İhtiyar	2-Aşağıbotin	1-Alakoçuoğlu 2-Aşağıbotin
	3-Aşağıgündenperi	3-Abdelik	3-Aşağıtoklu 4-Balççek
	4-Didem	5-Alikor	4-Bayraltı 5-Bayramyazı
	6-Leskökümü	7-Leskor	6-Boyuncak 7-Çöğürü
	8-Mardık	9-Girişeren	8-Çögelke 9-Dilekyazı
	10-Kubik	11-Buti	10-Düzgören 11-Esenköy
	12-Gülesor	13-Şeyhübrahim	12-Geçitveren 12-Gözücu
	14-Carihyan	15-Mirzehan	14-Güneysögüt 15-İkiyamaç
	16-Kusje	17-Usikumu	16-Kağnılı 17-Samanyolu
	18-Üçkilise	19-Körnevruz	18-Taşteker 19-Yanyol
	20-Alıhido	21-Hilfo	20-Yankaya 21-Yardımcılar
	22-Hocik	23-Acıkumu	22-Yassıkaya 23-Yeltepe
	24-Yukangeldüs	25-Yukarıboti	24-Yukarıdumanlı 25-Yukarıkesen
	26-Yukarıgüdepederi		26-Yukarıtoklu

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

4 Mart 1954 ve 6324 Sayılı Kanunla Diyardin'e bağlı bir nahiye olan Taşlıçay ilçesinin kurulmasıdır. Taşlıçay'ın kurulmasıyla buraya bir nahiye ve 36 adet köy bağlanmıştır (Resmi Gazete, 10 Mart 1954, Sayı: 8654, s.8532). Adı geçen yeni kazaya bağlı çok sayıda yerleşim yerinin de değiştirilmiştir. 36 adet köy bulunan Taşlıçay'da 28'nin adı değiştirilmişken; 8'nin adı aynı kalmıştır. Kazaya bağlı köylerin neredeyse hepsinin değiştirilmiş olması, ilçede idari kapsamda çok büyük düzenlemelerin olduğunu ispatlamaktadır.

Tablo 11: Tutak İlçesinde Yapılan İsim Değişiklikleri

Bucaklar	Eski Adı	Yeni Adı	Aynı Kalan İsimler
Merkez Bucacı	1-Mollaşendin	2-Aşağıdadıkhana	1-Akyele 2-Aşağıkalecik
	3-Aşağıarabali	4-Nadirşeyh	3-Aşağıözdek 4-Atabindi
	5-Hıbo	6-Bedo	5-Bahçe 6-Beydamarlı
	7-Berdav	8-Seyit	7-Bintosun 8-Bolaşlı
	9-Reşi	10-Cemalverdi	9-Bozkaş 10-Bulutpınar
	11-Birço	12-Hatokoma	11-Çırpılı 12-Çobanoba
	13-Biricko	14-Şilopilo	13-Çobankonak 14-Dağlıca
	15-Şeyzilan	16-Meter	15-Daldalık 16-Damlakaya
	17-Noktolu	18-Osmanabat	17-Dayıpınarı 18-Dereköy
	19-Goran	20-Hacıboti	19-Dibelek 20-Dikbryık
	21-Halidiye	22-Hasun	21-Doğangün 22-Dorukdibi
	23-Kali	24-Kavman	23-Dönerkaya 24-Döşkaya
	25-Sevik	26-Hive	25-Ekincek 26-Erdal
	27-Kesan	28-Sami	27-Ergeçidi 28-Geçimli
	29-Kundin	30-Aşağıçarbaran	29-Güneşgören 30-İpekkuşak
	31-Karakargalık	32-Rütan	31-Kargalık 32-Kaşönü
	33-Hanik	34-Aşağıköşk	33-Kılıçgediği 34-Köşk
	35-Mirze	36-Milan	35-Ocakbaşı 36-Oğlaksuyu
	37-Kubik	38-Geri	37-Ortayamaç 38-Otluca
	39-Mezrea	40-Zozankumu	39-Ozanpınar 40-Öndöl
	41-Cello	42-Muşyan	41-Sargöze 42-Soğukpınar
	43-Kanidirij	44-Miç	43-Sorguçlu 44-Tanyeli
	45-Molladirej	46-Musik	45-Taşbudak 46-Tuluklu
	47-Elho	48-Ohan	47-Uzunöz 48-Yayıklı
	49-Yukarıdedikan	50-Yukarıarabali	49-Yukarıkülecik 50-Yukarıözdek

Kaynak: BİGM, 20 Ekim 1935, 1936; BİGM, 20 Ekim 1940, 1941; BİGM, 21 Ekim 1945, 1953; 22 Ekim 1950, 1953; BİGM, 23 Ekim 1955, 1956; Genel Nüfus Sayımı, s.15-22; BİGM, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.31-35; BİGM, 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, s.35-44.

Ağrı'nın alan bakımından büyük kazalarından birisi olan, ancak tek bucağa sahip Tutak ilçesinde 82 adet yerleşim yeri vardır. Böylesine çok sayıda köyü olan ilçede idari yapıda büyük büyük düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemelerin başında köy adlarının değiştirilmesi gelmektedir. 82 adet yerleşim yerinin 52'sinin adı tamamen değiştirilmişken; 30'nun adı da aynı kalmıştır. Bu kadar çok sayıda köy adının tamamen yenileştirilmesi ve eski adların tamamen ortadan kaldırılması, Tutak'ta idari yapıda önemli düzenlemelerin ve değişikliklerin varlığını işaret etmektedir.

Sonuç

Anadolu coğrafyasının önemli şehirlerinden birisi olan Ağrı'da Cumhuriyet'in ilanından sonra idari alanda birtakım değişiklikler ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Dönemi Bayazıt Sancağı olan ve 1927 yılında Ağrı adını alan vilâyette özellikle Demokrat Parti (1950-1960). döneminde çok sayıda idari düzenleme yapılmıştır. İki yeni ilçenin oluşturulması ise, bahsi geçen düzenlemeler dahilindedir. 1954 yılına kadar Diyadin, Doğubayazıt, Eleşkirt, Merkez, Patnos ve Tutak olmak üzere sadece 6 adet ilçeye sahip olan Ağrı'da Demokrat Parti döneminde iki ilçe daha tesis edilmiş ve vilâyetin kaza sayısı 8'e çıkarılarak idari alanda yapılabilecek en büyük düzenleme yapılmıştır. Bunun dışında bazı mahalleler köy statüsüne çıkarılmış ve bazı köyler de mahalleye dönüştürülmüştür.

Demokrat Parti döneminde ülke genelinde tapu ve kadastro çalışmaları yapılmış ve ülkenin gerçek anlamda haritası çıkarılmıştır. Bu kapsamda, Ağrı ili ve ilçelerinde bütün alanların tapu ve kadastroları yapılmış ve tapusu olmayan hiçbir alan bırakılmamıştır. Bu dönemde, gerçekleştirilen önemli düzenlemelerden ve değişikliklerden birisi de ilçe ve ilin komşuları arasında bazı sınır düzenlemelerin yapılmasıdır. Bilhassa adı geçen düzenlemeler kapsamında yeni ilçe ve yerleşim alanlarının oluşturulmasıyla bazı köyler başka bir ilin ya da ilçenin sınırlarına dâhil edilmiştir. Bu sayede yerleşim yerlerine yeni bir statünün kazandırılması sağlanmıştır.

Cumhuriyetin kuruluş sürecini takip eden dönemde yer adlarının değiştirilmesi işlemleri yapılmaktadır. Bu süre içerisinde yaklaşık 28 bin kadar yerleşme adı değiştirilirken, bunların 12 binden fazlası ise köy adlarıdır. Köylerin bir kısmının adları Türkçe olmasına rağmen, çeşitli sebeplerle değiştirilmiştir. İsmi değiştirilen köylerin ülkedeki dağılışında en fazla dikkat çeken yerler Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dadır.. Bu doğrultuda, Ağrı'da yerleşim yerlerinin çoğunun adı Türkçeleştirilmiş ve köylerinin büyük bölümüne yeni adlar verilmiştir. İsim değiştirmeleri sonucunda Ağrı'da toplamda 374 adet yerleşim yerinin adı Türkçeleştirilmiştir. Bu düzenlemelerin hepsi, başta yeni yerleşim yerlerinin oluşturulması, sınır değişikliklerinin yapılması ve yerleşim yerlerinin adlarının Türkçeleştirilmesi olmak üzere Ağrı'da idari alanda çok sayıda değişiklik ve düzenlemenin varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934.
BCA, Yer No: 54-33-16, Tarih: 04.05.1935.
BCA, Yer No: 64.34.19, Tarih: 04.09.1936.
BCA, Yer No: 490.1.0.0.12.62.1, Tarih: 23.12.1937.
BCA, Yer No: 30-11-1-0/189-4-4, Tarih, 19.02.1947.
BCA, Yer No: 30-11-1-0/204-10-7, Tarihi, 09.04.1949
BCA, Yer No: 245.20.19, Tarih: 22.05.1954.
BCA, Yer No: 256.13.6, Tarih: 27.02.1956.
BCA, Yer No: 262.46.13, Tarih: 09.11.1956.
BCA, Yer No: 270.18.16, Tarih: 19.06.1958.

Resmi Gazeteler

- 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981.
4 Ocak 1936, Sayı: 3197, s.5900.
28 Şubat 1936, Sayı: 3244, s.6173.
22 Şubat 1936, Sayı: 3239, s.6135.
7 Nisan 1936, Sayı: 3273, s.6292
8 Şubat 1938, Sayı:3829, s.9354.
6 Mart 1947,Sayı:6549,s.11965.
10 Mart 1954, Sayı: 8654, s.8532.
19 Haziran 1954, Sayı: 8733, s. 9666.
9 Temmuz 1954, Sayı: 8750, s.9855.
14 Temmuz 1954, Sayı: 8754, s.9886.
15 Haziran 1955, Sayı:9029, s.12134.
21 Haziran 1955, Sayı: 9034, s.12186-12188.
4 Kasım 1955, Sayı: 9146, s.12978.
13 Ocak 1956, Sayı: 9206, s.13366.
13 Temmuz 1956, Sayı: 9357, s.15090.
23 Şubat 1957, Sayı: 9543, s.16482.
27 Haziran 1957, Sayı: 9644, s.17444.
20 Temmuz 1957, Sayı: 9667, s.17619.
19 Ağustos 1958, Sayı: 9777, s.19956.
3 Ocak 1959, Sayı: 9499, s.16106.

7 Şubat 1959, Sayı:10129, s. 20952.

4 Temmuz 1959, Sayı: 10244, s.22040.

8 Şubat 1960, Sayı: 10426, s.577.

25 Temmuz 1961, Sayı:10863,s.4731.

18 Mayıs 1961,Sayı:10810,s.4123.

18 Ocak 1963,Sayı:11311,s.9674.

11 Nisan 1966,Sayı:12271,s.6.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aksoy, Y. ve Savaş, D. (2002). İğdir İlinin Mekânsal Analiz Raporu. *İğdir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü*. İğdir.

Kartal, N. (2010).İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Keskin, E.N (2007). Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlenme: İl Yönetimi Sisteminin Kuruluşu. *Memleket siyaset yönetim*. 2/ 5.ss. 119-174

Kocaman, S. (2014). Kars İlinin İdarî Coğrafya Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 29. ss.271-292.

Kopar, M. (2009). Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1927-1950), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara .

Köse M.(2010).1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önen, N. ve Reyhan, C. (2009). Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye'de Ülke Yönetimi: Halkçılık Beyannamesi, Teşkilat-ı Esasiye ve Yasalaşamayan Kanun Tasarıları. *Amme İdaresi Dergisi*. 42/4. ss. 1-23.

Şahin, E. ve Demirağ, S. (2016). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli ve Çevresindeki Mülkî Yapılanma Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*. c. Kocaeli, ss.563-602.

Tunçel, H. (2000). Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10/2. ss.22-34.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1936). 20 Ekim 1935 Genel Nüfus Sayımı, "Kati ve Mufassal Neticeler Ağrı Vilâyeti. İstanbul: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1941). 20 Ekim 1940 Genel Nüfus Sayımı. İstanbul: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1953). 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı. Ankara: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1950). 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı. Ankara: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1960). 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı. İstanbul: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1963). 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı. Ankara: Devlet Basımevi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1968). 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı. Ankara: Devlet Basımevi.

Yurt Ansiklopedisi (1981). İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını. c.I. İstanbul: Anadolu Yayınları.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.html>.

1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.html>.

Summary

Ağrı, which one of the important cities of Anatolia geography some changes and regulations were made in the administrative area after the publication of the Republic. Ağrı was was a Sanjak in the the Ottoman period and called Bayazıt, and the province which received the name of Ağrı in 1927 especially in the Democratic Party period a large number of administrative arrangements were made. At the beginning of this aragment are two new district. These two new districts are Hamur and Taşlıçay. Thus the number of districts of Ağrı increased to 6. The previous districts were: Diyadin, Dogubayazıt, Eleskirt, Merkez, Patnos and Tutak. The situation with new districts is as follows: Diyadin, Dogubayazıt, Eleskirt, Merkez, Patnos, Tutak, Hamur and Taslıcay.

As is clearly explained in the text that the period, which is between 1950 and 1960 in Turkey is called Democratic Party period and during this period many changes, which primarily in the economic, political and administrative spheres and edits were made throughout the country. The regulations that were made in the administrative area are among the most important ones. In this context, it has been handled administrative arrangements in the province of Agri during the Democratic Party era in this essay in an elaborate way.

Many changes were made in the administrative area of Agri During the Democratic Party period (1950-1960). Other changes were made in this period apart from the new district and village arrangement. At the beginning of these are the following changes: Numerous village names were changed under the law. Thus, the names of many villages were translated into Turkish. Under this amendment, 374 village names were changed. This situation and developments proves that there are many regulations in the administrative area in Ağrı in Democratic Party era. These changes were not limited to new districts and province. As is clearly stated in the work that a lot of settlements are given new names and the map of Ağrı was made.

As stated explicitly above, that, the main purpose of this study, to reveal the differences and similarities both before the Democratic Party and during the Democratic Party era in Agri by showing the regulations in the administrative area. It is proved that there are serious administrative regulations across towns and villages in the mentioned period in Ağrı with this way. The creation of new districts, townships, villages and neighborhoods, were been bringing some neighborhoods

to the village status depending on population changes and the reasons why some villagers are converted into neighborhoods are analyzed in the light of documents and laws. As stated explicitly above, that the changing the name of many settlements in Ağrı and reasons for giving new names to places their especially after 1958 are handled in a historical and scientific framework. This work was created mainly archive records, Official Gazette and TSI data and by research and investigation works.
